

53. Error Scribarum.

Chald.

Hilar. Cyril. Chrysof. Hieron. Theophil.

36. August.

Non jurandum per creaturas.

Clavis Reg. Suarius. Sanch. Rodrig. Bonacina.

37. Quilibet sua vult sacra repromitti.

Primò errabant Scribæ putantes, in secundo præcepto solam perjurium prohiberi. Nam illum mandatum: Non assumes nomen Dei tui in vanum: ex Hebraica radice vertitur, ut etiam habet Chaldæus, Non assumes nomen Dei tui ad mendacium. Chriftus verò, ut notantur D. Hilarius Can. 4. Cyrillus lib. 5. in Isaiam cap. 65. Chrysoftomus homil. 17. D. Hieronymus, Theophylactus, Albertus Magnus, & alij, hac sua doctrina docet prohiberi omne juramentum leve, & temerarium, omnemque jurandi consuetudinem, omnemque irreverentiam, & abusum adducendi Deum in testem; ut patet ex dictis in expositione.

Secundò, ut docet D. Augustinus lib. 2. de serm. Domini in monte. Scribæ parvi pendebant creaturas; & nihil æstimabant per eas jurare, ac proinde asseriebant, quòd ex juramento per creaturas obligatio non resultabat, nec ipsi tenebantur adimplere promissa tali jurejurando interveniente, ut constat ex Matth. 26. à n. 16. Chriftus hic docet, non jurandum per creaturas; nam per Deum jurate censetur, qui per creaturas jurat; totum enim esse, quod creatura in se retinet, à Creatore habent. Et ipsa Dei bonitas specialiter in creatura relucet, tanquam in opere ipsius Dei. Et quando juramentum per creaturam, verbi gratia, per cælum, vel animam, est, censetur ipsa in testem adduci per ordinem ad Deum, à quo habet totum esse, veritatem, & bonitatem. Ita docent Clavis Regia lib. 5. cap. 1. n. 14. Suarius lib. 1. de Jurament. cap. 13. n. 23. Sanchez in summa lib. 3. cap. 2. num. 12. Rodriguez 1. part. cap. 191. num. 1. Bonac. de Jurament. disp. 4. quæst. 1. punct. 1. num. 3.

Tertiò, errabant Scribæ, quia docebant, quòd ille, qui jurabat per templum, vel altare, juramento non obligatur. Dicebant tamen, quòd juramento tenebatur, qui per autem templi, vel per donum altaris jurabat. Hoc dicebant illi, quia, aurum, ac donum templi in eorum utilitatem cedebat; & ideo hæc ut valde sacra in omnium oculis reputari, ac æstimari volebant. Hos tamen errores refutat Chriftus Matth. 23. numero 16.

QUESTIO VIII.

Utrum Christianis liceat juramentum?

38.

ANc questionem latè tractant Theologi in materia de Juramento, quos vide. Eam tamen breviter hic attingo, ut intelligentiam præsentis textus magis aperiam, ac mentem Sanctorum Patrum, qui hic loquuntur explicem.

39. Euthym. Theophyl.

Chrysof. Hieron. Cromant. Basil. Origen. Hilarius. Epiphani. Anastas. Ambros.

Primò Euthymius, Theophylactus existimant, Juramentum fuisse, præceptum legale legis veteris, sicut & circumcisio; ac proinde cum ipsa lege per Christum fuisse extinctum. Secundo D. Chrysoftomus homil. 17. D. Hieronymus afferunt Juramentum fuisse permissum Judæis, ne per idola jurarent; Christianis verò non esse permissum. Tertio Chromantius lib. 2. Basiliius in Psalm. 14. Origenes hic tract. 35. D. Hilarius hic Can. 4. S. Epiphanius hæres. 19. S. Athanasius serm. de Paschone, & Cruce Domini. S. Ambrosius in Psalm.

118. serm. 1. tenent, Judæis, tanquam imperfectis, & rudibus, juramentum fuisse à Deo permissum, sicut & illis permissus fuit libellus repudij, ne uxores sibi invisas enecarent; hujusmodi autem libellus repudij ademptus est Christianis, ita etiam his, tanquam perfectis, veritatem est juramentum, ut ipsis omnino sit interclusum periculum perjurandi.

Vera, & Catholica sententia est, non solum Judæis, sed etiam Christianis jurare licitum esse. Conclusio est de fide, & eam firmat, universalis usus, & praxis totius Ecclesiæ. Et ita ait Paulus ad Hebræos 6. num. 16. Omnis enim controversia eorum, scilicet Christianorum, finis est juramentum. Et ita etiam Deus juravit, Gen. 22. num. 16. Paulus juravit Roman. 1. num. 9. & 2. Corimb. 1. num. 13. Philip. 1. num. 8. & 1. Thessal. 1. numero 5. & 10. Jurat Angelus Apocal. 10. num. 6. Probatur resolutio, quia Juramentum, interveniente justa causa, est quid bonum ad confirmandam veritatem, & ad stabilendos contractus humanos. Tamen, ut optimè notant Valencia 2. 2. disp. 6. quæ 7. punct. 3. Azor. lib. 11. cap. 2. Clavis Regia lib. 5. Lessius. cap. 3. in principio, Lessius lib. 2. cap. 42. n. 9. & 10. Suarius tom. 2. de Reig. lib. 1. de juramento. cap. 4. & 7. Sanchez in opere moral. lib. 3. cap. 13. nu. 2. Juramentum, quamvis sit licitum, & bonum, non est tamen de eo genere bonorum, quæ sunt per se bona, & frequentanda, ut est jejunium, oratio, elemosyna, &c. Sed est ex genere bonorum, quæ sunt bona, & apperibilia, posita necessitate ac urgente causa, sicut est usus medicinæ, necessitate exigente, ut rectè ait D. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte.

Ad sanctos Patres citatos respondeo, eos non negare juramentum omnino, sed eos loqui in eo sensu, quòd Chriftus præcipit, non jurare, omnino, quòd jam explicavi in expositione. Ac proinde sancti Patres maxime intabant: non esse jurandum sine necessitate, temerè, ac pro re levì, & hujusmodi pravam consuetudinem intendebant evellere, ac extirpare. Quod ex eo comprobant, quia cum Christiani sint multo perfectiores Judæis, necesse erat, cum majori cautela, modestia, ac religione vivere, ac proinde à prava jurandi consuetudine abstinere.

Matth. 5. n. 35. Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Jerusalem, quia civitas est magni Regis.

Numer. 36. Neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

Numer. 37. Sit autem sermo vester Est, est; non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.

VERSIONES.

Syriacus. Quia scabellum est subter pedes ejus. Pagninus.

Pagninus, V. Quia scabellum est pedum ejus.

Syriacus n. 35. Nec etiã per Ourischlem, quia civitas est summi Regis.

Numer. 36. Neque per caput tuum jurabis, quia non potes facere in eo, vel particulam unius pili nigri, vel albi.

Numer. 37. Sed erit sermo Vester; Est est, & Non, non: id, quod supra hæc abundat, à malo est.

Arias, Pagnin. Sermo vester: Etiam, etiam, Non, non.

Ex Hebræo. Sermo vester: Sic, sic; vel Rectè, rectè; Non, non.

D. Chrysof. Quod ultra hæc adjungitur, ex malo proponitur.

Theophylactus. Quod amplius his est, à malo est.

EXPOSITIO.

42.

ROSEQUITUR Dominus suum sermonem, ad doctrinam. Et ait, non jurandum: Neque per terram, quia scabellum est pedum ejus. Fit allusio ad Isaiam 66. num. 1. Hæc dicit Dominus: Cælum sedes mea; terra autem scabellum pedum meorum. Scabellum appellatur terra, tanquam quid subjectum pedibus ejus. Dicitur autem Deus in cælo sedere, non quia ipse habeat locata membra, cum sit immensus, nulloque loco circumscribatur; sed quia in cælo, ut ait D. Augustinus, tanquam in loco superiori, in gloria, ac sede regnantis ostendit faciem suam. Terra autem scabellum, quia terra est quid minimum, veluti sub pedibus ejus supposita, ut ait hic D. Thomas, & in ea minora ostendenda præbet, quem in cælo, de hoc plura ad locum Isaiæ. Vide D. Cyrillum, S. Thomam, Pinto, Cornelium à Lapide.

Isai. 66.

August.

D. Thom.

43.

Magna cavenda modestia can. sa.

Neque per Jerusalem. Docet, non esse jurandum per civitatem sanctam, utpote civitas magni Regis, nempe Dei. Et non dicitur expressè civitas Dei, quia allusio fit ad Reges Juda, qui in ea habitabant. Per quod ostenditur, quòd super eos, in quibus reges regnant, alius dominatur excelssior, scilicet Deus. Et non dicit Civitas mea, ut notat D. Paschasius, & jam alibi dixi, modestiæ causa.

44.

Neque per caput tuum juraveris. Ponitur hic caput, tanquam pars principalis, pro toto corpore, pro tota vita. Et reddit rationem: Quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum; hoc est; non jures per caput tuum, quia non est tuum, sed Dei; & nemo potest subijcere in pignum, & obligationem ea, quæ non sua, sed aliena sunt. Et ita videtur, quòd Chriftus optimè concludat ex hoc discursu, non esse jurandum per creaturas, cum ipsæ non nostræ sint, sed Dei. Sylveira in Evang. Tom. 11.

Et ita ait, ut explicemus totam sententiam; Nolite jurare per cælum, quia non est vestrum, sed Dei thronus; non per terram, quia est scabellum Dei; non per Jerusalem, quia est civitas Dei; non per caput tuum, quia non est tuum, sed Dei: ac sub ejus potestate. Et Chriftus adducit hæc potius in exemplum, quàm alia; quia per illa frequenter jurabant Pharisæi; & eorum pravam consuetudinem vult Dominus è medio tollere.

Sit sermo vester. Est, est; Non, non. Multiplex est horum verborum intelligentia, ut dicam quæst. sequenti. Tamen germanos sensus, ut constat ex antecedentibus, est; Dominus hic distindebat juramentum; & ait; Sit sermo vester: Est, est; seu, ut habetur ex Græco, etiam, etiam; Non, non. hoc est, vester sermo sit in quadam simplici affirmatione, vel negatione; nullo adhibito juramento. Si enim vultis affirmare aliquid, dicite: Est, est; si verò negare; Non, non; juramento autem non utamini, sed sincerè loquamini.

His abundat us, à malo est, hoc est, ut habet Græcus, quod amplius est, seu ulterius adjicitur simplici affirmationi vel negationi ad confirmationem, à malo est. Quod ex Græco potest legi in masculino; vel neutro; in masculino, hoc est, à Diabolo suggerente, ut absque necessitate jures, explicant Theophylactus, Albertus Magnus, vel à malo in neutro, hoc est, à vitio, seu turpitudine, sive propria, sive aliena, ut docent D. Paschasius, S. Thomas, Cajetanus. Ex vitio proprio pullulat usus jurandi, vel ex propria mea in Deum irreverentia, vel ex mea levitate, quia existimo, dictis meis non dari fidem. Unde rectè dicit D. Basiliius in Psalm. 14. Turpe est, sese ut fide indignum accusare, & ad juramenti securitatem confugere. Qui enim jurat, se proficetur indignum fide. Vel usus iste jurandi provenit à malo vitio alieno, ut ait Hugo, id est, ab aliena incredulitate, & diffidentia, quia alter mihi non credit, nec meis dictis acquiescit. Franciscus Lucas ita interpretatur. Hoc est, à mala consuetudine vanè, ac leviter jurandi: quia cum viderent homines, suis dictis non credi, inde habuerunt juramenta in suis verbis, ut illis conciliarent fidem.

QUESTIO IX.

Quare Dominus duplicet dictionem, Est, & Non?

47.

IRCA geminationem vocis Est, & Non, multiplex est explicatio, & optima ad mores. Prima, & literalis, ut dixi in expositione, quòd verba nostra sint in quadam simplici affirmatione, vel negatione absque juramento interpolito, ut jam ibi explicavi, & docent D. Chrysoftomus hoc loco, D. Hieronymus hic, & Epiphanius ad Celantiam. Unde D. Bernardus Epist. 38. maxime laudat Theobaldum, siquidem verba ejus erant in quadam simplici affirmatione, ac negatione, nullo adhibito juramento. Ad alias expositiones veniamus.

Secundò explicant alij. Ut geminatio vocis denotet quandam constantiam, & asseverationem, ut opponitur inconstantia, ac levitati, ut, verbi gratia, quod polliciti estis, vos facturos, facite; & quod dixistis, non facturos, non facite; H h ut

ut loquitur D. Paulus 2. Corinth. 1. numero 17. Nunquid levitate usus, aut qua cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me, est, & non? fidelis autem Deus: quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, Est, & non.

Tertio Raban. Ideo ait, dicitur bis, Est, est; sive Non non; ut quod ore affirmes, operibus probes; & quod verbis negas, factis non confirmes. Id est verba tua tuis cum factis cohercant; & quod ore dicis, operibus non contradicas. Quarto Chromantius, D. Augustin. in Enchiridion. c. 17. D. Paschasius hic. Ac si diceret: Sermo a vobis prolatus sit in veritate absque mendacio, ita ut quod est, dicatis, Est; & quod Non, non; ac proinde ut res se haberet, ita a vobis sit asserta; & ita in verbis vestris sit conformitas cum re, in qua est ipsa veritatis ratio.

Quinto Albertus Magnus. Dicitur, ait, Est, est, quod si est affirmatio in corde, sic etiam in ore; & si non est negatio in corde, sic etiam in ore. Non est habendum aliud in corde, aliud in ore; sed exteriora verba cordi respondeant. Si ore proferatur, Est, etiam in corde resideat Est, & si in ore sonat Non, in corde retineatur. Eleganter D. Hieronymus Epistol. ad Demetriadem, ait, Quis tantum sanctior potest esse, quam qui vera simplicitatis virtutem tenet, nunquam aliud corde promittit, aliud ore; & vultque mentiri.

Ait Jacobus in sua Canon. cap. 5. num. 12. Nolite jurare neque per calum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Si autem vester sermo Est, est Non, non; ut non sub iudicio decidatis. Quae ultima verba sic legit Biblia Regia: Ut non in hypocrisim decidatis. Locus satis aptissimus ad praesens institutum, in quo Apostolus tradit etiam ea, quae a Christo Domino erant edocta. Lectio tamen Bibliae Regiae maxime ponderanda venit. Nam si aliud Est sonat in ore, & aliud distinctum latet in corde, hypocrisis quaedam est maxime detestanda. Oecumenius habet Ne incidatis in condemnationem. Qui enim in hanc hypocrisim prolabitur, ut habeat unum Est in ore, & aliud in corde, statim in condemnationem incidit.

Judaei multas in Dominum persecutiones sunt machinati; tamen de eorum labiis dolosis maxime conqueritur Salvator: Vana locuti sunt unusquisque ad proximum: labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Disperdat Dominus universa labia dolosa? Psalm. 11. numero 3. & 4. Multas in Dominum blasphemias, multas injurias, ac opprobria conjiciebant; ipse tamen conqueritur praecipue: In corde, & corde locuti sunt. Ad quid geminatur in corde? D. Chrysoctomus, Divus Augustinus, Brunonius, & alij. Denotatur, quod in eis duplex cor erat, unum in ore, & aliud intus in animo. Divus Thomas ibi. Geminatio duplex cor significat: ostendunt autem ore se habere unum; corde autem habent aliud. Et ideo tam vehementer ad Patrem exorat: Disperdat Dominus universa labia dolosa. Unde ait hic Chrysoctomus, Nec enim erat tantum vitium, quod natabat in superficie, sed erat in profundo, & in corde. Hoc est omnibus hostibus acerbius. Illi enim sunt aperti, unde etiam facile caveri possunt. Hi enim, cum aliam personam praeseferant, & sint aliud, ab iis, quibus tendunt insidias, non facile deprehenduntur.

Matth. 5. n. 38. Audisti, quia dictum est:

Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

Ego autem dico vobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi & alteram.

VERSIONES.

Syriacus. Ego vero dico vobis, ne insurgatis contra malum: sed quisquis percusserit te supra maxillam tuam dexteram, obverte ei & alteram.

Tertull. lib. de Verberanti te in faciem; Patient. cap. 8. etiam alteram genam obverte.

Verabulus. Quisquis impegerit alamp in dexteram tuam maxillam.

Chrom. D. Aug. Praebe illi & sinistram, lib. 2. c. 76.

ALTER TEXTVS.

Luce 6. n. 29. Qui te percusserit in maxillam, praebe & alteram.

EXPOSITIO.

D magis explicandam doctrinam, ut notat D. Paschasius, lib. 3. in Matth. quam Dominus supra tradiderat: Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisaorum;

postquam tractavit de Juramento, incipit agere de lege talionis. Nam iustitia Pharisaorum erat, ut laesus vindictam, ac penam talionis exquireret contra laedentem. At Christus altiora docet, non solum ab huiusmodi cupiditate abstinere, sed etiam miram patientiam exhibere: ut percussit te in dextera, alteram maxillam offeras & volent tunicam tollere, dimittas ei & pallium. Et ait Dominus: Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, dentem pro dente; haec enim erat lex talionis, ut quod quisque fecisset, idem pateretur.

Ego autem dico vobis. Appetitum vindictae Dominus tollit a nobis, & maxime nobis ingerit propensionem ad patientiam. Non resistere malo, in neutro, id est, rei male, seu injuriae illatae ab homine malo; seu noli malum malo recompensare, seu retaliare; seu contumeliam, ac noxam in te injectam noli vindicare. Potest etiam resistere malo sumi in masculino genere; cui interpretationi videtur favere Syriacus: Ne insurgatis contra malum. Et est sensus: Homini malo, tibi injuriam facienti, noli resistere, aliam injuriam, ac noxam retaliando, sed patientia vince malum. Et ad hoc adhibet mirum consilium; ac patientiae documentum: Si quis te percusserit in dexteram maxillam, praebe alteram. Facit potius mentio

mentionem de percussione in facie, quam in corpore, quia illa magis ignominiosa reputatur. Et dixit potius dexteram, quam sinistram, quia quae ad dexteram pertinent, ut ait Albertus Magnus, pretiosiora, & chariora reputantur.

Non prohibet hic Dominus, injuriam declinare; nec tollit a nobis jus defensionis; & multominus magistratibus, ac praefectis civitatis non vetat homicidas, latrones, ac facinorosos punire; nam hoc eis incumbit ex officio. Sed vult Dominus tollere privatas inimicitias; ac vetat spiritum, ac appetitum vindictae, odij, & irae; & magnum nobis imprimit propensionem ad patientiam, ac mansuetudinem, & miram charitatem, ac suaviter nobis ingerit in eum a quo male affecti sumus. Et ita docet hic D. Augustinus Epistol. 5. ad Marcellinum, & lib. de Mendaci. c. 15. Quod haec doctrina, tradita hic a Christo, maxime pertinet ad internam animi preparationem; ac compositionem.

QUESTIO X.

Quare permittebatur Lex talionis?

Moyses in lege praescripsit, ac permisit Judaeis legem talionis. Levitic. 24. n. 19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit, sic fiat ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet; qualem inflixerit maculam, talem suscipere cogatur. Idem habetur Exod. 21. num. 24. Deuter. 19. n. 21. Et haec talionis lex communiter erat apud alias nationes, Graecos, & Romanos, ut verbi gratia, qui oculum alterius erueret, & ipse excutaretur; & qui dentem adimeret, dens ejus esset avulsus.

Et quantum aliqui auctores ita velint hanc legem explicare, ut licitum esset privato Judaeo, qui injuriam ab alio passus esset, similem suam privata auctoritate retorquere in laedentem: tamen verior est sententia quam tradunt Albertus Magnus, D. Thomas, Cajetanus, Maldonatus, non esse permissum homini particulari, talionis poenam in alterum inferre; sed hoc tantum ad magistratus, ac gubernatores civitatum pertinere. Et ita dicitur Levitic. 19. num. 18. Non queras ultionem: nec memor eris injuria civium tuorum. Quod videtur repugnare cum lege talionis. Unde recte ibi responderit Cajetanus citato loco Levitici, non prohibitum fuisse ultionem querere a iudice, sed propria auctoritate; quod maxime fovet lectio Septuaginta; Non ulciscatur tua manus, & non irascaris filiis populi tui. Et clarius lectio Pagnini: non ulcisceris te.

Moyses autem fecit huiusmodi legem talionis, ut dicitur Deuter. 19. n. 20. Ut audientes caeteri timorem habeant. Et ita ait Terrullian. lib. 2. contra Marcion. cap. 18. Licentia retributionis, prohibitio esset provocationis. Secundum D. Thomas, Moyses vidit Judaeos valde temerarios in injuriis, & vindictis faciendis; & ideo, cum non posset aliter eos retrahere, poenam vindictae voluit temperare, ne supra modum illatas injurias vindicarent, sed ad plurimum pro pari parem redderent talionem. Christus vero perficit legem, & addit, ut norant Chrysoct. homil. 18. Imperfectus hom. 12. Sylveira in Evang. Tom. 1. l.

D. Hilari, Theophylactus, Euthymius, quia lex vetus metu poenae talionis continebat homines a delictis; Christus autem nos, non metu poenae, sed amore tanquam filios ad virtutem inducere curat, ut notavit D. Epiphanius haeresi 53. Et docet Paulus Rom. 8. n. 15. Non enim accepimus spiritum servitutis iterum in timore; sed Rom. 8. accepimus spiritum adoptionis filiorum Dei. Secundum Hieron. August. ut docent. D. Hieronymus, Augustinus. Dominus non solum spiritum vindictae a nobis excludere voluit, verum etiam exitum nobis imprimere patientiam, in omnique charitatem.

QUESTIO XI.

Quare Christus, dum tractat de percussione in maxillam, solum dexteram meminert?

In omnibus doctoribus, duce D. Augustino Epistol. 5. ad Marcell. facit quaestio: Cur Dominus, dum de percussione agit, potius dexteram nominat, quam sinistram; cum alapa communiter impingi soleat in sinistram maxillam, quae respondet dexterae manus percussantis; & non in dexteram faciem, ut etiam notavit

Respondet primò ipsemet Augustinus. Sic intelligi solet, ac si dictum esset: Si quis in meliora fuerit percussus, & inferiora ei praebe; nam quia dextera nobiliora sunt, quam sinistrae; dextera maxilla, bona nobiliora; sinistra vero, bona ignobiliora significatur. Hoc patet, si quis te percusserit in bonis nobilioribus, praebe ei quoque reliqua ignobiliora, quae remanent. Qui est sensus literalis, ut dixi in expositione, vide ibi dicta. Et moraliter etiam optime explicatur. Valde indignum est, ut qui magnanimiter largitus est majora, avarus sit in concedendis minoribus; & qui illustre, ac praeclarè se gessit in magnis, implicetur parvis, ac minutis. Ob Christum dediti dexteram tuam, meliora tua; Non dubites etiam pro eo minor exponere, & amittere. Ingressus es Religionem? renuntiaisti saeculo, & omnia bona illius, ac tuam propriam voluntatem? noli illaqueari quibusdam minutis praetationibus.

Secundò Maldonatus, Jansenius docent, quod sensus hujus rei nullus alius est, quam quod velit dicere: Si quis te percusserit in una maxilla, verte illi alteram; & quia prius dexteram, quam sinistram solemus nominare, non cadendi, sed loquendi consuetudinem secutus est. Sicut Scriptura loqui solet: Non declinabis ad dexteram, nec ad sinistram, Num. 20. num. 17. Communiter tamen sancti Patres magnum hic agnoscunt mysterium in eo, quod potius dexteram, quam sinistram dixerit, ut patebit ex dicendis.

Tertio idem D. Augustinus in Psal. 102. Venit quis, ait, & vult tibi percutere dexteram, id est, tollere tibi fidem tuam. Accepisti alamp in dexteram, praebe sinistram: id est, ut illud tollat, quod temporale est, non ea, quae aeterna habes. Per dexteram intelligit magnus Pater fidem, ac superna turalia dona; per sinistram vero temporalia; juxta illud Proverb. 3. num. 16. Longitudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius divitia & gloria

Hilar. Theophyl. Euthym. In quo Christus legem perfectam accepimus spiritum servitutis iterum in timore; sed Rom. 8. accepimus spiritum adoptionis filiorum Dei. Secundum Hieron. August.

60. August. Difficultas quaestiois. Cassiodor. Paschas. 61. August: Qui magna rejecit minime ne implicetur.

52. Maldon: Jansen.

63. August. Potius exprimitur ad perfectionem temporalia bona, quam superna. ralia. Prov. 3. Accedit

3. Cor. 1.

49. Raban.

Verba operibus cohercant. Chromant. August. Paschas.

50. Alb. Magn.

Verba exteriora interiora cohercant. Hieron.

51. Jacob. 5.

Biblia Reg.

Oecumen. Qui aliud in ore, aliud in corde habet, incidit in damnationem.

52.

P salm. 11.

Chrysoct. August. Brunon.

D. Thom.

Chrysoct. Into elabii est inimicus si mulatus in ore.

Alb. Magn.

55.

Dominus tollit hic a nobis spiritum vindictae.

August.

56. Talionis lex. Levit. 24.

57. Talionis poena, non auctoritate propria, sed iudicis inferenda. Alb. Magn. S. Thom. Cajetan. Maldonatus. Levit. 19.

Cajetan.

Septuag. Pagninus.

58.

Deu. 19. Quare lex talionis lata. Tertull. D. Thom.

59. Chrysoct. Imperf.